

Excavacions a la Cova del Frare (Matadepera, Vallès Occidental). Dinàmica ecològica, seqüència cultural i cronologia absoluta

ARACELI MARTIN, ANNA BIOSCA, M.ª JOSEP ALBAREDA

L'objectiu d'aquesta tribuna és donar informació sobre les aportacions obtingudes durant les set campanyes d'excavació que s'han realitzat en aquest jaciment. L'exposició serà llavors fonamentalment gràfica, mitjançant diapositives comentades. No plantejarem per tant la problemàtica de cadascun dels quatre horitzons arqueològics, ja que això ens ocuparia diverses sessions com aquesta.

LOCALITZACIÓ

La Cova del Frare s'obre a 960 m s.n.m. al massís de Sant Llorenç del Munt, que està situat a la Serralada Prelitoral i forma part dels conglomerats terciaris de la zona meridional de la Depressió de l'Ebre.

Aquest massís està perforat per múltiples cavitats algunes amb restes arqueològiques: coves Negra, Simanya, de les Ànimes, etc.

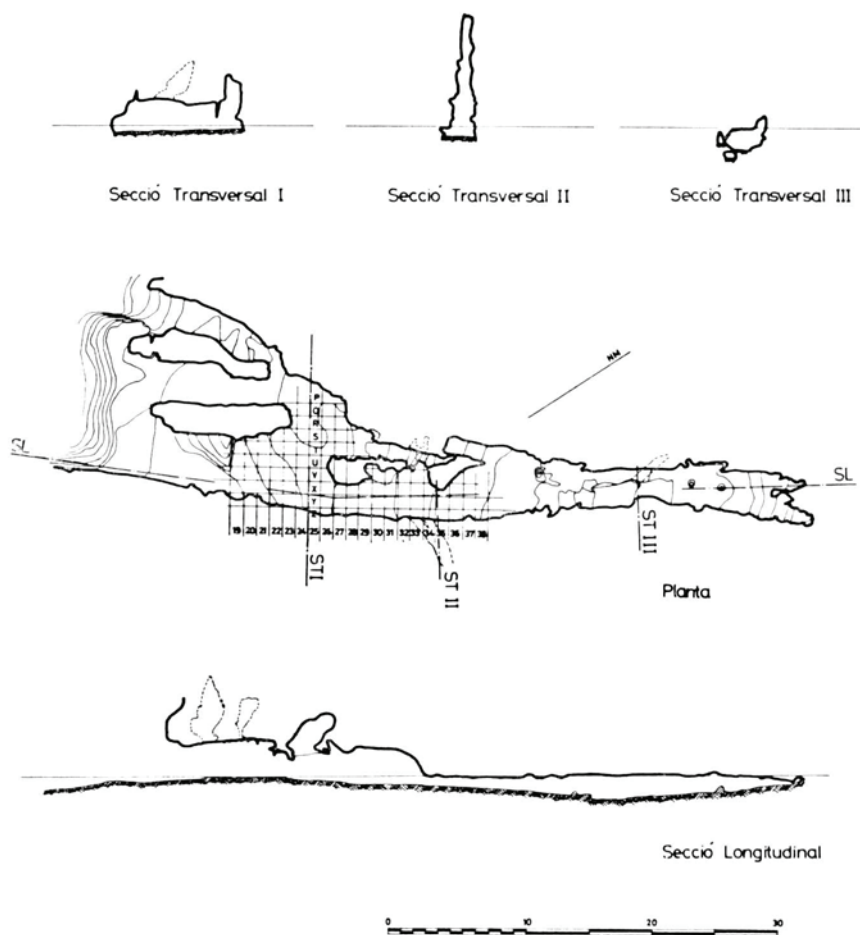
MORFOLOGIA DEL JACIMENT

La topografia de la cova, realitzada pel Sr. Lluís Sant, del Servei d'Arqueologia, és prou explícita. Senyalarem que té tres boques i un recorregut d'uns 70 m amb alçades molt irregulars (fig. pàg. 92).

Les característiques morfològiques i les nombroses filtracions d'aigua expliquen l'ocupació selectiva de la cavitat, que ha anat variant, segons la funció d'aquesta, en els diferents períodes.

HISTÒRIA DE LA INVESTIGACIÓ

Coneixem i hem constatat l'existència de remocions al jaciment des d'antic, si bé la referència escrita més explícita de treballs anteriors es

Planta i seccions del nivell actual de la Cova del Frare segons Lluís Sant.

refereix als sondeigs realitzats pel Sr. Palet i Barba i data de l'any 1896.

L'any 1970 un grup del Museu de Sabadell, dirigit pel Sr. Martí i Jusmet, llavors conservador del Museu Arqueològic de Barcelona, va fer un petit sondeig, individualitzant diversos nivells.

Una de nosaltres va tenir accés a una part d'aquests materials i a partir de la seva revisió es va optar per sol·licitar un permís d'excavació l'any 1977, a fi de portar a terme treballs sistemàtics amb el propòsit d'intentar un assaig de reconstrucció etnogràfica de tota la seqüència cultural d'aquest assentament, dins un hàbitat més ampli a la muntanya de Sant Llorenç.

METODOLOGIA

Atesos aquests objectius, ens vam plantejar una metodologia rigurosa des del primer moment: projecció d'una quadrícula aèria, registre tridimensional de tots els objectes, representació topogràfica a escala 1:5 cm de tots els materials i pedres, diaris exhaustius, recollides de mostres de terres i carbons per a realitzar diferents anàlisis, etc. Tanmateix hem intercalat l'excavació vertical amb l'horitzontal, d'acord amb el programa de treball de cada campanya.

És evident que el ritme dels treballs ha variat segons els mitjans econòmics. Primer treballàvem amb llum de carbur i en condicions molt deficitàries, en part palliades per la col·laboració del Sr. Quadras, propietari del lloc.¹ Des de 1979 disposem d'un generador que ens proporciona llum elèctrica i que rentabilitza considerablement la nostra tasca.²

ESTRATIGRAFIA

Hem diferenciat cinc sectors dins la cova d'acord amb unes característiques puntuals. En relació als mateixos hem realitzat una estratigrafia sagital, la més completa (sectors C i D) i dos transversals als sectors B, C i E respectivament, que ens ajudaran molt a l'hora d'explicar la dinàmica de la cova.

Diferenciem cinc capes o estrats, que resumirem a continuació:

C1: És variable en el seu recorregut. Minva a l'interior de la cova i va guanyant potència cap a l'entrada. Està format per gran quantitat de petites graves i terra marró clara. Correspon a l'estrat més superficial i pre-

1. Agraïm aquesta col·laboració a la família Quadras i als seus masovers, Srs. Guix, que ens van allotjar a Can Pobla fins l'any 1979. Durant la campanya 1980 vàrem residir a Can Torres, gràcies a l'amabilitat dels masovers Srs. Palau. Des de l'any 1981 l'Ajuntament de Matadepera s'encarregà del nostre allotjament i trasllat diari al jaciment i ens ajudà econòmicament en una ocasió, a l'igual que ho va fer la Caixa d'Estalvis de Terrassa.

No oblidarem aquí a l'Institut de Prehistòria i Arqueologia (I.P.A.) de la Diputació de Barcelona, que ens proporcionà el material d'excavació fins l'any 1982, ni al Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat, que ho ha fet des de llavors. Tampoc al grup del Museu de Sabadell (Srs. Leonart, Fígols i Casanovas), que van fer el sondeig de 1970 i que col·laboraren amb nosaltres durant els primers temps, ni al Sr. Bregante, Dr. Campillo i Srta. Vives, del Museu Arqueològic de Barcelona.

Expressem un gran reconeixement al Dr. Jean Guilaine, que va fer possible la realització de les primeres anàlisis de C14 a Mònaco i ens ha recolzat i animat constantment. Igualment agraïm l'ajut de tots els estudiants i llicenciats de les dues universitats de Barcelona i d'altres aficionats que amb el seu esforç estan fent possible la tasca proposada.

2. Amb anterioritat a aquesta data treballàvem amb llum de carbur i de gas. L'any 1979 l'I.P.A. ens facilità un petit generador fins que a l'any 1983 el Servei d'Arqueologia va posar a la nostra disposició un generador més potent.

senta materials escadussers i barrejats d'època històrica i de l'Edat del Bronze Final.

C2: És irregularment variable i la seva potència és d'uns 20 cm. En el sector proper a l'entrada la coloració i configuració és molt semblant a C1, si bé a la resta és marró castany i les graves, quasi inexistentes. El seu contingut arqueològic és de l'Edat del Bronze Antic-Mig.

C3: És bastant uniforme. De color marró fosc amb abundants carbons. La seva potència mitja és de 20 a 25 cm. Nombroses restes ceràmiques reproduïxen les decoracions incises característiques de la civilització campaniforme.

C4: Si bé la inclinació suau, però constant, era fins a la C3 cap a l'interior de la cavitat, C4 és en relació a aquestes quasi horitzontal. Dintre és marró groga i molt argilosa, cap enfora es torna més fosca, a on, gràcies a les planxes estalagmítiques, es pot diferenciar C4a, C4b i C4c. És un nivell sepulcral secundari, atribuïble al grup veracià del Neolític Final.

C5: El sediment és gris fosc amb quantitat de carbons. La potència d'aquesta capa, amb restes arqueològiques del Neolític Antic, és superior a 35 cm en el sector B-C i part de l'E. Degut a la formació de planxes a l'entrada C podem diferenciar C5a, C5b i C5c. Encara que el material de les tres és homogeni, epicardial, hi ha també ceràmica cardial a C5c.

L'estratigrafia transversal del sector E mostra un pendent fort de la C5 i l'entrega a aquesta, en forma de falca, de C2, C3 i C4.

A l'estratigrafia transversal del sector B-C només es pot considerar vàlida arqueològicament C5 i part de C4, ja que els nivells superiors estan barrejats.

DINÀMICA ECOLÒGICA

La recollida de mostres de carbons i terres ens ha permès realitzar diferents anàlisis i encara que no tenim els resultats finals podem avançar unes primeres notes.

Referent al paleontorn vegetal tenim dades aportades per l'anàlisi antracològica i palinològica. Segons l'*anàlisi antrocològica* realitzada per la Srta. M.ª Teresa Ros, hi ha un predomini molt fort de *Quercus f.c.* (roure) sobre el *Quercus ilex* (alzina) a la C5. Aquest predomini del roure va donant pas a l'alzina a la C4, que, juntament amb el garric, dominarà netament a partir de C3.³

El Sr. Riker Yll, responsable de l'*anàlisi palinològica*, destaca l'alternança de períodes a causa del domini de compostes —amb les herbàcies en general— (capes 1 a 3) i l'augment dels taxons arboris, constatant que quan dominen les compostes, aquestes van associades al tipus «liguliflor»,

3. La Sra. Ros ha realitzat el seu estudi al «Laboratoire de Paléobotanique et Evolution des végétaux de la Université des Sciences et Techniques du Languedoc» (Montpellier).

arribant a tenir algunes, tamanys extraordinaris. En aquest cas també hi ha «*Plantago*, *Polygonum* i Papaveràcies».⁴

A l'estudi de la microfauna, efectuat pel Sr. Gabriel Alcalde, s'observa una disminució d'espècies d'espai obert i un augment de les de bosc des dels estrats inferiors als superiors.⁵

L'estudi de les restes òssies dels macromamífers, encarregat al Dr. Jordi Estévez, aporta fins ara uns primers percentatges:⁶

	C5	C4	C3	C2
Oví-càpid	62	53	34	36
Bou	22	31	35	23
Porc	13	13	17	17
Conill	3	3	14	24

Les anàlisis físico-químiques i granulomètriques dels sediments, dutes a terme pel Sr. Francesc Canalies,⁷ detecten la diferent activitat a la cova entre els moments arqueològicament estèrils de la C1 i la terra verge de la base (elevat percentatge de sorres i baix contingut de carbonat càlcic i matèria orgànica) i els arqueològicament fèrtils (sediments sense massa diferència entre els estrats: proporció dominant de material fi —llim i argila— i un elevat contingut en carbonat càlcic i matèria orgànica. Tanmateix el Sr. Canalies destaca una caiguda de carboni en el nivell sepulcral, fet que indica una baixada en l'activitat d'assentament humà en aquell període.

SEQÜÈNCIA CULTURAL I CRONOLOGIA ABSOLUTA

Els resultats de set campanyes d'excavació ofereixen nombroses dades dels diferents horitzons cultural, precisats per una cronologia puntual, que especificarem a partir del primer moment d'ocupació.

Horitzó del Neolític Antic (C5)

Correspon a un moment de gran utilització de la cavitat. Diverses estructures *in situ* i una important potència estratigràfica amb quantitat de restes arqueològiques ho demostren. La cova, llavors, serviria de vivenda i concretament utilitzaren el sector E cap a l'exterior, ja que en el sector D només s'hi troben restes esporàdiques.

4. Institut de Geologia «Jaume Almera» del C.S.I.C. a Barcelona.

5. Conservador del Museu Comarcal de La Garrotxa.

6. Professor del Departament de Prehistòria de la Facultat de Lletres de la Universitat Autònoma.

7. Departament de Fisiologia Vegetal de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona.

Les ceràmiques es poden reconstruir més fàcilment que a qualsevol altre nivell del jaciment i aporten decoracions molt barroques. Les inciso-acanalades, realitzades amb punxons diversos per tal d'obtenir un traç més o menys ample i/o profund, dibuixen motius de línies trencades, horitzontals i transversals. També hi ha temes geomètrics impresos amb petxines, que normalment apareixen a C5c, i d'altres plàstics fets amb l'aplicació de cordons. Totes aquestes ceràmiques conviuen amb altres de llises, entre les que destaquen, encara que sigui amb petita proporció, les anomenades «grup Montboló», que semblen pertànyer a la part superior de l'estrat (C5a?). Dominen les formes globulars i hemisfèriques. Hi ha nanses de cinta i d'altres molt robustes, de vegades amb apèndix i decorades, a excepció de les tuneliformes del «Montboló», essent minoritaris els mugrons. Les superfícies són allisades i en menor proporció brunyides i raspallades. La pasta, normalment poc cuita, conté desgredant de mica a més a més de calcària i quars.

Aquestes gents posseïen una indústria laminar de sílex de qualitat (àdhuc jaspi) i estris macrolítics (percutors, una destrat de serpentina, gúbies de cornubianes, etc.), si bé sembla ser més abundant la indústria òssia amb profusió de punxons, diàfisis retocades i/o amb senyals d'alguna funció específica, atzagaies en os polit, etc.⁸

L'aixovar ornamental només ha ofert un fragment d'un petit penjoll en os, un altre de braçalet de pectuncle de secció elipsoidal i una dena plana de variscita, etc.

L'estudi de la fauna afirma l'existència d'una ramaderia molt desenvolupada i una preferència de l'ebullició sobre altres sistemes culinaris.

Ni l'examen de les traces d'ús del material lític, que està realitzant la Dra. Assumpció Vila, ni les anàlisis palinològica i antracològica indiquen una dedicació agrícola en tota la seqüència prehistòrica de la cavitat. Pel que correspon a aquest horitzó, tot sembla mostrar-nos les restes d'un grup amb una sòlida economia ramadera.⁹

Tenim tres dates de C14 per aquest nivell obtingudes sobre carbó vegetal que indicarem a continuació, senyalant la seva procedència topogràfica i la referència del laboratori:¹⁰

- T22-23-C5c: 6380 ± 310 B.P. = 4430 B.C. (I-13,030)
- Y35-C5: 5800 ± 130 B.P. = 3850 B.C. (MC-2298)
- Y29-C5a: 5460 ± 250 B.P. = 3510 B.C. (I-13,033)

La primera datació procedeix de la base de l'estrat, sobre la planxa estalagmítica de base, a on es va recollir ceràmica cardial juntament amb altra epicardial. La segona es situa en una petita cubeta aïllada al sec-

8. L'estudi de la indústria òssia s'ha encarregat al Sr. Josep Manel Rueda, que a l'any 1982 presentà una tesi de llicenciatura sobre l'estudi tecnològic de la indústria òssia a la Prehistòria de les comarques gironines.

9. Institut de Geologia «Jaume Almera» del C.S.I.C. a Barcelona.

10. MC: laboratori de Mònaco. I: laboratori de New Jersey (EE.UU.): Tele-dyne Isotopes.

tor D, omplerta de pedres, uns pocs fragments d'ossos de bou i de ceràmica, dos fragments de la qual presentaven decoracions incises.

La tercera prové de carbons recollits sota un enorme bloc caigut (C5a està en part segellada per grans blocs).

És evident que estem davant d'un horitzó del Neolític Antic, dates i material ho demostren i encara que tinguem en compte la variació d'aquestes datacions podem afirmar l'arribada d'un grup amb un bagatge cardial en procés de desaparició i una preferència per noves decoracions ceràmiques que seran les que continuaran practicant a l'hora de fer més recipients d'argila.

Probablement va existir una ocupació continuada, com a mínim de temporades llargues intermitents, per part d'un grup no massa nombrós. Aquesta presència arribaria a l'umbral del Neolític Mig, moment en què la cova va ser abandonada per raons que ara sabem no van ser climàtiques i que de moment desconeixem.

Horitzó del Neolític Final (C4)

S'identifica amb un nivell sepulcral secundari i col·lectiu sense descartar un altre tipus d'ocupació. La formació de planxes estalagmítiques en una zona de pas, pròxima a l'accés (quadres X-Y22 a 24), ens permet poder determinar l'existència d'uns moments d'utilització de la cavitat i uns altres d'abandó.

Les restes fins ara estudiades per la Srta. Vives¹¹ procedeixen de 8 a 9 adults (6 ♂ i 2 ♀) d'edat diversa, incloent-ne un d'edat senil, 1 o 2 individus juvenils (de 14 a 16 anys) i de 3 a 5 infantils (de 2 a 9 anys). Entre les característiques d'aquesta població destacarem una forta musculatura de les extremitats inferiors, endogàmia (39 %), escassa hipoplàsia (11 %) i desgast dentari normal. Aquesta gent posseïa un aixovar mobiliari molt senzill.

Les ceràmiques són llises i la premsió és a base de mugrons diametralment oposats i sovint superposats, etc. Les seves formes són cilindròides i subesfèriques i de tamany petit i mitjà. Les pastes tenen desgreixant de quars calcària i pissarra i la cocció no és molt bona. Hi han uns pocs fragments d'olles bicòniques amb nansa de cinta que ens parlen de la tradició de la cultura dels Sepulcres de Fossa.

La indústria lítica reuneix més d'una dotzena de trapecis retocats i la indústria òssia es redueix a alguns punxons i ossos treballats.

L'aixovar personal està representat per un penjoll d'os polit, una dena d'àmbar i dos de variscita, etc.

Les evidències dels primers resultats dels diferents estudis descobreixen una comunitat dedicada a la ramaderia, que utilitza la cova per enterrar els seus morts i potser també com a refugi. Aquestes gents sem-

11. Laboratori de Paleoantropologia de l'I.P.A. (Museu Arqueològic de Barcelona) de la Diputació de Barcelona.

bla que tingueren una alimentació força correcta (escassa hipoplàsia i desgast dentari normal). Possiblement tenien una gran identificació de grup, un tant tancat (endogàmia), i les seves pràctiques rituals incloïen les mutilacions dentàries, efectuades en vida (tres incisius de 2 individus adults, segons l'estudi del Dr. Campillo i una de nosaltres).

La datació de C14 obtinguda a Mònaco és la següent:

— Y35-C4: 4450 ± 100 B.P. = 2500 B.C. (MC-2297)

Aquesta data correspon al Neolític Final i al grup anomenat Veracià, ben reconegut a Catalunya i identificat sense cap dificultat en aquest nivell, a on el seu fòssil director (el mugró superposat) s'ha trobat àmpliament representat, fins i tot entre les planxes estalagmítiques que delimiten C4a a Y22.

Horitzó Calcòlitic (C3)

Novament ens trobem davant d'un nivell arqueològic d'habitació; aquesta vegada devia ser esporàdic. Manquen estructures i el material està molt trinxat.

La ceràmica, a partir de les seves decoracions incises i impreses, identifica al grup campaniforme. Tal com vam comentar a l'inici d'aquesta tribuna, no plantejarem aquí la seva filiació respecte al grup de Salomó o al Pirinenc. Per això ens limitarem a descriure els temes i ressenyar els seus paral·lels.

El fons ceràmic majoritari és llis i repeteix les formes i prensions de l'horitzó descrit anteriorment, si bé sense que ara aparegui el mugró superposat. Juntament amb aquest material n'hi ha un altre més seleccionat, no sempre a nivell de pastes, però sí a nivell de tractament acurat de superfícies, que coincideix amb el decorat.

Entre els vasos decorats n'hi ha uns de més gran qualitat, de color gris i pasta ben cuita amb desgreixants molt esmicolats. Un d'aquests és l'acampanat imprès amb puntillat geomètric (si bé en determinats trams s'hi ha fet lliscar la pinta utilitzada); l'altre és un bol incís; un tercer és un possible vas acampanat també incís, tots amb incrustació de pasta blanca. El primer reproduceix un motiu de metopes, cremallera i triangles omplerts de línies inclinades, que alternen deixant una banda trencada reservada al mig. Al segon s'han dibuixat línies paral·leles, cremalleres i metopes. Del tercer coneixem la zona de grans triangles de línies inclinades, que deixen la banda reservada, autèntic denominador comú d'altres fragments de vasos, dels que desconeixem la forma.

Tanmateix hi ha fragments, generalment petits, amb decoracions d'una filada d'angles aguts petits, línies trencades i d'altres similars a les descrites anteriorment. La pasta és normalment molt dolenta (tant en coccio com en desgreixant) i de vegades una angalba de color marró millora la qualitat general de la peça. Un exemple d'això ho tenim en la part baixa

d'una possible cassola amb decoració de retícula fina zonal emmarcada per una línia incisa, que es repeteix, en creu, a la base umbilicada.

Els temes són bastant clàssics dintre del complex campaniforme incís i si individualitzem els motius trobem paral·lels per tot arreu. De tots, hem dit que el més repetit és el de grans triangles amb línies inclinades i aquest hi és als jaciments de les comarques meridionals catalanes (Cova de les Gralles de Rojals, Coves d'Arbolí, Cova Fonda de Salomó, Cova de Cartanyà de Vilaverd, Cova de St. Llorenç de Sitges, etc.) i esporàdicament al nord (Porta Lloret de Siurana i Vila Sana a la Pleta de Peramea, etcètera). De fet hi ha paral·lels amb la Catalunya Occidental (Llera de Lladurs, Tarter del Coll d'Arnat de Lavansa, etc.), septentrional (Vinya del Rei de Vilajuiga, Massanes de Saldes), i evidentment amb jaciments més veïns com per exemple a la comarca d'Osona (Puig ses Lloses de Folgaroles, Puig Rodó de l'Estany, etc.), si bé percentualment dominen els més meridionals.

El mobiliari lític és escàs i poc característic, de la mateixa manera que l'ossi.

S'han trobat, però, elements clàssics d'aquesta civilització: un botó piramidal de petxina amb perforació en V i un braçal d'arquer de gres. D'altres elements d'aixovar personal trobats són fragments allargats de petxines polides (fàcilment localitzables a les platges), en algun cas amb perforació per a servir segurament de penjoll, i alguna dena plana del mateix material.

Dues mostres de carbó vegetal aporten les primeres dates a Catalunya:

- Y35-C3 (base): 3990 ± 100 B.P. = 2040 B.C. (MC-2296)
- Y24-C3 (inici): 3720 ± 100 B.P. = 1770 B.C. (I-13,052)

Aquestes són prou clares com per situar aquest campaniforme en un Calcolític Recent i en definitiva per començar a localitzar cronològicament aquest grup cultural en el lloc que li pertoca.

La inexistència d'estructures i les característiques del material trobat fan pensar *a priori* en una utilització esporàdica del lloc, i no en una ocupació llarga i continuada. Res ens fa pensar en una pràctica agrícola i sí en una gent que viu de la ramaderia i que té una certa mobilitat.

Horitzó de l'Edat del Bronze (C2)

Causas naturals i remocions humanes han alterat molt sovint aquesta capa contribuint a una desigual fiabilitat dels diferents sectors. Hem d'assenyalar, però, que aquestes remocions naturals s'han produït entre aquest estrat i la superfície, sense que s'endinsin i per tant afectin l'horitzó inferior. La diferència del material de C2 i C3 és neta i la distinta coloració del sediment facilita la individualització d'ambdues.

Part del sector C i els quadres 35 i 36 del sector D aporten garanties quasi totals, gràcies a trobar-se recoberts, en part, per planxes estalag-

mítiques que segellen l'estrat. Cal destacar el fet de què es tracta de dues superfícies petites i força distants entre elles.

La disposició topogràfica dels materials confirma d'alguna manera els resultats de la resta d'anàlisis realitzades i ens parla d'una utilització més aviat residual de la cavitat.

Al costat de ceràmiques llises i de formes i prensions dins la tradició anterior hi ha certes novetats que defineixen l'horitzó: major freqüència de carenes, algunes decorades amb incisions o impressions, de vores ever-tides, presència de fons plans i de formes en gerra de perfil en «S», reaparició de nanses i decoracions plàstiques de cordons aplicats incisos i/o impresos, etc. Els tamanyos són mitjans però hi ha fragments d'uns pocs grans recipients d'emmagatzematge amb decoració plàstica de cordons incisos. D'un d'aquests en tenim un fragment gran de vora amb llavi pla molt ample amb perforacions còniques verticals de 38 mm de profunditat i 5,5 mm de diàmetre. També hi ha restes ceràmiques minoritàries, amb decoracions mixtes (motius incisos zonals amb incrustació de pasta blanca en fragments amb vores incises, etc.), que ens identifiquen una tradició campaniforme.

Els exemples de la seva indústria lítica i òssia són escassos i poc característics.

Pel que fa a l'aixovar personal d'ornamentació, és igualment molt deficitari. S'ha trobat només un separador prismàtic d'os amb doble perforació, uns penjolls de petxina polida, un dentalium i una petita dena de bronze.

Malhauradament la resta de peces metàl·liques (dos pans de coure i una peça rectangular de bronze que podria ser considerada com un llingot no poden ser ubicades estratigràficament tot i que les seves característiques generals ens permeten situar-les dins d'aquest estrat.

Les anàlisis espectrogràfiques realitzades pel Dr. Ramon Vaquer han donat com a resultat que els tres exemplars contenen un gran percentatge de coure i poca presència d'estany.¹²

Les datacions C14 d'aquest horitzó són:

- XY-22-C2 base: 3790 ± 100 B.P. = 1840 B.C. (MC-2294)
- Y34-C2: 3590 ± 90 B.P. = 1640 B.C. (MC-2295)

La primera prové d'una zona intacta amb ceràmica epicampaniforme i un botó allargat en os amb doble perforació en V, més un fons pla amb empremses d'estora i d'altres fragments característics d'aquest període.

La segona mostra va ser recollida en una zona amb restes molt característiques.

Així doncs, podem dir que en un moment més o menys avançat del Bronze Antic finalitzaria la presència a la cova d'un grup residual que la

12. Servei d'Anàlisis Químiques de la Facultat de Geologia de la Universitat de Barcelona.

visitaria amb assiduitat però temporalment. A partir d'aquest període la cavitat seria habitada només de manera molt esporàdica.

Època històrica (C1)

Els vestigis d'època històrica es troben a l'anomenada C1, abans esmentada, i a les zones de la cova on hi ha hagut remocions, tant de tipus natural (corrents d'aigües, caus d'animals...), com degudes a la intervenció de l'home. El material arqueològic és molt escàs i divers. Han aparegut alguns fragments de ceràmica ibèrica (emporitana, comuna), romana (parets fines, comuna, àmfores, tègules, ímbrex), medieval, de Paterna i Manises, de reflexos, vidriada recent i actual, així com una fussaïola possiblement ibèrica. Les restes medievals són les més nombroses, podent-ne identificar fins ara un total de 13 vasos que presenten les formes típiques de la ceràmica del segle XI i primera meitat del XII (tosca amb desgrexant groller, mal cuita i de vores evertides) i del segle XIII (gris i de pasta molt més depurada).

El nombre d'objectes trobats és molt insignificant si el comparem amb el volum de material prehistòric, però és important ja que complementa l'estudi de l'ocupació de la cova i aporta nova informació, en especial pel que fa a l'assentament medieval del massís de Sant Llorenç.

COMENTARI FINAL

Hem encarregat diverses anàlisis a joves investigadors, aprofitant les seves especialitzacions, cada cop més indispensables per a reconstruir científicament el mig ambient i els recursos econòmics de la nostra Prehistòria. Un estudi aïllat ens aporta una visió molt parcial i només el contrastar les diferents anàlisis ens podem aproximar a aquella realitat.

L'anàlisi polínica dedueix que els canvis observats al palinograma poden ser deguts més a la influència humana que a causes exclusivament climàtiques, en tot cas senyalades pel binomi humitat-sequedat més que pel fred-calor. El diafragma antracològic evidencia netament que el gran domini del roure al Neolític Antic va donant pas a l'alzinar durant el Neolític Final i que a partir del Calcolític Recent aquest és absolutament majoritari.

L'anàlisi dels micromamífers reflexa l'existència d'un espai obert més gran que el bosc durant el Neolític Antic pels voltants de la cova. Aquest espai obert es va tancant progressivament en aquest ample període (de C5c a C5a), per tornar-se a obrir durant el Neolític Final (C4), si bé el bosc continuarà essent dominant. A partir d'aquest moment el tancament de l'espai tornarà a ser un altre cop progressiu, fet que concorda amb l'augment de la fauna salvatge, segons demostra l'estudi dels macromamífers i en definitiva demostra la utilitat secundària i cada vegada més

residual de la cova pels grups humans d'aquest territori a partir del Neolític Final.

Altres estudis ens ajuden a explicar els recursos i activitats d'aquells homes. Per exemple, l'examen dels senyals d'ús demostren que l'utilitatge lític servia per a tallar carn, fusta, etc., en tots els períodes prehistòrics.

L'estudi de l'utilitatge lític ¹³ confirma la presència en tota la seqüència prehistòrica d'una indústria sobre quars. Els estris d'os són excel·lents al Neolític Antic i Final, però amb un caràcter diferent: útil de servei i ofrena respectivament. Els estudis antropològics ens estan donant una bona idea de la població que es va enterrar aquí, etc.

En resum, totes les dades demostren que a finals del V mil·lenni uns grups neolítics amb una sòlida economia ramadera ocupa la muntanya de St. Llorenç i s'installen a diferents cavitats. Serà el moment de major intensitat d'ocupació i potser d'explotació de la mateixa. Dintre d'aquesta primera fase s'observa una minva progressiva que finalitza amb l'abandó definitiu de la muntanya durant uns mil anys. Una segona fase s'iniciaria al Neolític Final i perduraria fins al Bronze Antic, si bé el grau d'assentament aniria disminuint. La tercera fase vindria marcada per la utilització i freqüentació molt esporàdica de la cavitat al Bronze Mig i Final i ja en el període ibero-romà, destacant l'època medieval en què la muntanya coneixerà un nou període d'esplendor, segons demostra la documentació escrita i la multiplicació de restes arqueològiques. Llavors la cavitat podria haver servit d'eremitori, com el seu nom sembla indicar-nos.

De tot allò exposat es dedueix que l'anàlisi de les dades facilitades per l'excavació sistemàtica d'un jaciment estratificat dona lloc a nous plantejaments que desvaloritzen certes hipòtesis enunciatades amb anterioritat, sense aquest tipus de bases. La nostra petita experiència a la cova ens ho demostra, i malgrat que haurem de proposar una nova hipòtesi de treball en el seu dia, esperem que aquesta no tingui el caràcter dogmàtic de què pateix la nostra Arqueologia.

BIBLIOGRAFIA

- D. PALET I BARBA: *Les coves de St. Llorenç del Munt*. «Egara», 1896, pp. 200-203.
 G. PUIG I LLARRAZ: *Cavernas y simas de España*. «Bol. de la Com. Map. Geol. de España», 1896, p. 21.
 CENTRE EXCURSIONISTA DE TERRASSA: *Guía monográfica de St. Llorenç del Munt*, Terrassa, 1935.
 M. ALMAGRO, J. DE C. SERRA RÀFOLS i J. COLOMINAS: *Carta Arqueológica de España*. Barcelona. Madrid, 1925, p. 132.

13. L'estudi s'ha encarregat al Sr. Julià Maroto, geòleg i arqueòleg.

- COMISIÓN DEL CATASTRO ESPELEOLÓGICO DE LA PROVINCIA DE BARCELONA: *Catálogo espeleológico de la provincia de Barcelona*, t. II, 1974, pp. 160 i 161.
- A. MARTÍN COLLIGA: *Avance de los resultados obtenidos en las excavaciones de la Cova del Frare (Matadepera, Barcelona)*, a «Arrahona», 10, 1980, pp. 37 a 54.
- A. MARTÍN, J. GUILAINE, J. i Y. THOMMERET: *Estratigrafía y dataciones C14 del yacimiento de la «Cova del Frare» de St. Llorenç del Munt (Matadepera, Barcelona)*, a «Zephyrus», XXXII-XXXIII (1981), pàgines 101-111.
- A. MARTÍN i D. CAMPILLO: *Premiers mutilations dentaires en vie dans la Préhistoire de la Péninsule Ibérique: «Cova del Frare» (Matadepera, Barcelona)*, a «L'Anthropologie», 84 (1980), núm. 4, pp. 603-607.
- J. ESTÉVEZ i A. MARTÍN: *El nivel epicardial de la «Cova del Frare» (Matadepera, Barcelona)*, a «Actes del colloqui internacional de Prehistòria sobre "Le Néolithique Ancien Méditerranéen". Montpellier, 1981» (1982), pp. 129-133.
- A. MARTÍN i N. JOAN-MUNS: *Posición estratigráfica de los brazaletes de pectúnculo de «Cova del Frare» (Matadepera, Barcelona). Estado de la cuestión de este objeto de adorno en Cataluña*. Comunicació presentada al «XVI Congrés Nacional d'Arqueologia (C.N.A.)» Múrcia, 1981.
- A. MARTÍN: *Cova del Frare, Matadepera*, a *Les Excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*. «Excavacions Arqueològiques a Catalunya», núm. 1, 1982, pp. 81-83.
- A. MARTÍN, A. BIOSCA i M.ª J. ALBAREDA: *Secuencia cultural y cronología absoluta de la Cova del Frare (Matadepera, Vallès Occidental, Barcelona)*. Comunicació presentada al «XVII C.N.A.». La Rioja, 1983.